

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 43, godina XXII
maj, 2017. [str. 151-153]

© Monos 2017

Halid Kadrić, *Kobno Raspuće* (historijski roman)

“Bosanska riječ”, Sarajevo 2015.

Zdravo društvo, da se poslužimo ovim higijenskim terminom, neće se temeljiti na viktimološkim i nacionalističkim mitomotorikama nego će, kad već mora, stvarati sasvim drugačije pripovijesti o sebi, takve koje će se zasnivati na etici sopstva koja svoje bitisanje ne vidi drugačije nego kao etičko posvjedočenje drugosti. I takve koje će prošlost gledati s puno manje patetike a puno više ironije.

Dvotomni roman znakovitog naziva *Kobno raspuće* i isto tako znakovitih podnaslova – *Užarena zemlja* i *Zmajev let* – obiman je roman i brojne su tačke sa kojih se može pristupiti njegovoj interpretaciji. U radu će biti iscrtane naznake samo nekih mogućih interpretacijskih tačaka, koje, naravno, ne pretenduju da budu sveobuhvatne i jedino istinite.

Roman *Kobno raspuće* se može žanrovski smjestiti u historijski roman (i sam autor ga tako određuje). Posmatran u okviru savremenog bosanskohercegovačkog književnog proznog konteksta i s obzirom na žanrovsku pripadnost i konotacije koje ona sa sobom nosi, te konstruirano historijsko vrijeme teksta, roman predstavlja “specifičnu” književnu pojavu. Naime, žanr historijskog romana u velikoj mjeri je prevaziđen u bh. književnosti i umjesto njega imamo novohistorijski roman sa bitnom razlikom u načinu i svrhi “iskorištavanja” historijske priče. Više nije uobičajeno pisanje tzv. velike historijske priče (s obzirom na duboko inkorporiranu Liotarovu tezu o “smrti metanaracija” u većinu savremenih teorijskih razgovora o književnom tekstu), sveobuhvatno epsko konstruiranje priče, romantičarski karakter likova – postmoderna je “uništila smisao” takvih reprezentacija ili barem uvela ironiju, reviziju i skepsu u njih. Treba navesti i da je historijski roman od njegovog nastanka u 19. stoljeću neizostavno u sprezi sa političkim i nacionalnim temama. Književni kritičar Miran Hladnik navodi da političkoj tendencioznosti historijskog romana pridonosi jasna lokacija u prostor

čitačevog nacionalnog interesa i tematizacija proteklih događaja koje je čitatelj interpretirao kao anticipaciju vlastite savremene političke i nacionalne sudbine. Također, Hladnik navodi da se nacionalizam u historijskom romanu javlja u dvije vrste: liberalni (u ime borbe protiv aristokracije) i etnički (u ime borbe protiv tuđinske imperijalne sile). Za drugu vrstu kaže da se obraća vlastitom narodu kako bi mu razvio samosvijest i snagu za nacionalnu emancipaciju, te navodi da su najčešće teme tog tipa historijskog romana, teme o negativnim junacima, npr. priče o nacionalnom izdajstvu.

Roman *Kobno raspuće* se može povezati sa odrednicama drugog tipa, odnosno on reprezentira priču o borbi protiv tuđinske imperijalne sile (Osmanskog carstva) i neuspješnosti te borbe zbog nacionalnog raskola, nejedinstva, odnosno, izdaje od strane članova vlastite nacionalne zajednice. Tako je cijeli roman protkan isticanjem ideje "da je unutrašnji neprijatelj teži i opasniji od vanjskog, te da vanjski neprijatelj, ustvari, svoje ciljeve u tuđoj zemlji i ostvaruje uz pomoć izdajnika te zemlje."

S obzirom na žanrovsku odrednicu, historijske činjenice su osnova romana i na njima se temelji cjelokupna romaneskna priča. U romanu se tematizira vemenski period od 1801. do 1833. godine, koji se u historijskoj nauci označava kao važan za Bosnu jer se u tom periodu po prvi put javlja svijest i ideja o potrebi za autonomijom Bosne (koja je tada bila dio Osmanskog carstva). Upravo ta autonomija, tok njenog razvoja tokom godina, tj. kroz tri generacije porodice Gradašević kao njenih glavnih idejnih nosilaca, posljedice koje je ostavila kako na kolektiv tako i na pojedince, čine lajt motiv romana. U zvaničnoj bh. historiografiji uobičajeno je da se ovaj period u historiji Bosne i njenih stanovnika percipira kao važan dio identiteta nacije, odnosno, događaji u vezi sa Huseinom i autonomijom uzimaju se/biraju se kao jedan od elemenata za tvorbu nacionalnog identiteta.

Roman funkcioniše kao uokvirena struktura, mjestom, vremenom i likovima. Prisutna je i osnovna karakteristika historijskog romana, tzv. sveznajući pripovjedač, koji nas vodi kroz priču, objašnjava i upućuje, odnosno on je tu da čitatelja superiorno vodi ka određenim spoznajnim nitima teksta. Otuda se priča u romanu može iščitati i kao odgojno-informativna, ideološki impregnirana, mjesto koje ima ulogu da bude izvor pouke za sadašnjost i budućnost. Takav nivo romaneskne priče najčešće se povezuje sa historijskim romanima.

Roman se ističe po brojnosti likova. To su prije svega poznate historijske ličnosti, muškarci, koji su temeljitije razrađeni, ali svakako tu je i određeni broj ženskih likova – u sjeni i pozadini, ali takva je najčešće pozicija ženskog u historiji, priči o muškarcima. U skladu sa žanrovskom pripadnošću, roman zastupa podjelu likova na glavne i sporedne, dobre i loše. U oba dijela romana kao glavni likovi mogu se izdvojiti, prije svega, muški članovi porodice Gradašević koji su opredijeljeni za ideju autonomije i koji se pričom favoriziraju i idealiziraju u njihovoj borbi protiv neprijateljskih okupacionih snaga. Otuda se može reći da se romanom reprezentira vladajući sloj društva i za tadašnji politički život značajne ličnosti. Naravno, prisutne su i priče o likovima iz drugih društvenih slojeva, ali one su tu samo da bi se sa njima istakla određena osobina likova od "većeg" historijskog značaja. Ženski likovi, s obzirom na patrijarhalni kontekst priče i vremena, imaju zanemarujuću ulogu, ograničenu patrijarhalnim raspodjelama moći. Žene su smještene u intimni prostor doma, udaje i majčinstva, odnosno tekst reproducira rodne stereotipe. Tekstom je konstruirana i favorizirana slika žene kao poslušne, skromne, požrtvovane, nevine. Ispričane sudbine žena su najčešće ukalupljene sa temama ljubavi, ašikovanja i osjećanja, te na kraju često i tragične. Svoje strepnje, patnje, nesreću ne pokazuju javno nego je to najčešće skriveni plač u osami jer

patrijarhalna kultura ne prihvata kritiku u obliku javnog ženskog plača/nezadovoljstva. Individualne priče žena se odvijaju u pozadini velike historijske priče, ali svakako određene historijskim kontekstom kojem je nemoguće pobjeći, doprinose tome da se kolektivna romaneskna priča sa historijskim predznakom povremeno prekine i razvodni, te čitanje učini «zanimljivijim».

Spomenute interpretativne zamisli o ovom romanu su samo jedne od mogućih, a svakako tu ih je još mnogo. Naprimjer, zanimljivo bi bilo propitati tezu koja se reprezentira ovom romaneskom pričom – bošnjaštvo kao jedinstvo katolika, pravoslavaca i muslimana Bosne i Hercegovine – tezu koju u romanu zastupaju Gradašćevići, Osmanbeg, Murat-beg i Husein-kapetan. Zatim, znakovita je i slika Bosne koja se u romanu konstruira, reprezentacije Bošnjaka i stranaca, odnosno moguća imagološka čitanja teksta, potom, lik i ličnost Husein-kapetana Gradašćevića, problematiziranje odnosa povijesti i pripovijesti u tekstu, feministička čitanja stereotipno konstruiranih ženskih i

muških subjektiviteta, itd. I konačno, može se postaviti i pitanje zašto se savremeni historijski trenutak prisjeća/produkuje/konstruira odabrani historijski i politički trenutak prošlosti u formi historijskog romana, odnosno, kako djeluje mitomotorika sjećanja/umjetnost pamćenja.

Mr. sc. Alma Hasukić

Literatura

1. Aleksandar Flaker, O tipologiji romana, unutar: Milivoj Solar *Moderna teorija romana*, Nolit, Beograd 1979, 153-167.
2. Miran Hladnik, Temeljni problemi historijskog romana, *Razlika/Difference* I/1, Društvo za književna i kulturalna istraživanja, Tuzla 2001, 197-222.
3. Erna Murić, Proizvodnja bošnjačkog identiteta: kratak pregled <http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/proizvodnja-bosnjackog-identiteta-kratak-pregled-2665> (4. 2. 2017).
4. Halid Kadrić, *Kobno raspuće: Užarena zemlja I; Zmajev Let II*, Bosanska riječ, Sarajevo 2015.